

ARUBA

HAVO
Habilidad di lesa
2018

Periodo di examen 1
9 di mei
150 minuut

PAPIAMENTO

Buki di texto

E buki di texto aki ta contene tres texto.

Superfecundacion versus superfetacion

Na estado di dos yiu cu de facto, no ta morocho? Na estado di dos yiu di diferente tata? Algo asina por ta posibel? Increibel, pero berdad! Tipo di expresion asina, sea di caracter interrogativo of afirmativo, no ta topico diario di combersacion den e comunidad moderno. Superfetacion y superfecundacion ta keda dos topico delicado y cu ta inculca duda pa e forma inusual cu naturalesa ta manifesta su mes den e ser humano.

Ta conoci cu ciencia ta implica cu e condicionnan adecua pa un implantacion di embryo ta tuma luga ora cu un hende muhe termina cu su fase di ovulacion y no ora ya e ta embarasa. Si esaki ta e caso, anto con por splica e fenomeno superfetacion y super-fecundacion? Aparentemente tin un splicacion clara e fenomenonan iregular aki, unda den cierto caso por indica e diferencia di paternidad pa medio di un prueba di DNA. Aki mester tene na cuenta cu no necesariamente e concepcion a tuma luga door di dos diferente ser masculino. Loke cu ta sobresali ta cu a pesar cu e dos fenomenonan no ta algo comun, nan ta existi.

Organisacion Mundial di Salud a demostra pa medio di estadistica, cu na nivel mundial tin un aumento di embarazo multipel. Di e total di partonan di morocho, 70% ta coresponde na embarazo dicigotico, cual ta fecundacion di dos ovulo, conoci como e morocho fraterno of

bivitelino. E sobra 30% ta coresponde na embarazo monocigotico, esta fecundacion di un ovulo pa dos of mas embryo, conoci como ohochi. Estadistica ta muestra cu un di cada ochenticinco caso di embarazo ta resulta di ta morocho. Pa cu esaki por tin diferente factor: herencia genetico, obesidad, estatura, edad, tratamiento hormonal y fertilisacion in vitro.

Superfecundacion

Superfecundacion ta encera embarazo multipel concebi na dos diferente momento, den e mesun ciclo menstrual. Un hende muhe cu a tene relacion sexual durante e mesun ciclo den un lapso di tempo di 72 ora, y cu pa casualidad dos diferente ovulo a los y a fertilisa, lo ta na estado cu dos diferente baby na mes momento. Ripara cu si e hende muhe aki tabata tin relacion cu dos diferente ser masculino, e ora e dos yiunan aki lo tin diferente tata.

Na aña 1993 a tuma luga un caso peculiar di embarazo multipel na Hulanda. Pa motibo di problema di fertilidad cerca un señora, Wilma, a surgi e necesidad pa acerca un clinica di fertilidad cu e meta pa concebi un yiu. E proceso di fertilisacion, in vitro, tabata exitoso y Wilma a duna luz na dos yiu: un color cla y un color scur. Buscando aclaracion pa e diferencia di pigment cerca e muchanan, e pediatra a notifica nan cu ta parce cu e dos baby nan ta di diferente rasa.

Investigacion mas profundo a constata cu e clinica aparentemente a uza un hangua cu anteriormente ya tabata uza, na momento di inyecta e sperma den e *eicel*. Coincidentalmente e hangua aki tabata contene ainda sperma di un otro persona. Consecuentemente e embaraso a consisti di dos diferente embryo di dos diferente tata.

Tata biologico di Koen, e baby color scur, tin derecho di exigi paternidad. Di un banda ley Hulandes ta determina cu no obstante e condicion di concepcion, e tin derecho riba e yiu. A pesar cu aki ta trata di mal practica di e clinica di fertilisacion y cu e concepcion aki a sosode sin su conocimiento. Den casonan similar den Union Europeo, hues a dicta fayona favor di e tata biologico, cu cierto limitacion. Aki por pensa den direccion di herencia.

Di otro banda, di indole emocional ta comprendibel cu e mayornan di Koen tin cierto reserva pa acepta un di tres mayor, un persona desconoci, pa forma parti di bida di Koen.

Superfetacion

Segun dr. Crooij, profesor di departamento di gynecologia na Universidad di Leiden, teoreticamente, un hende muhe no por ovula unaves cu ya caba e tin un embryo den su utero. Sin embargo, den su practica di mas cu 24 aña riba e tereno aki, el a topa cu dos caso peculiar cu ta contradeci esaki. E prome caso tabata e caso di señora Zwanendijk, cu a duna luz na un morocho. Directamente despues di parto a constata cu un di e baby nan tabata robusto y e otro tenchi. E mediconan concerni inmediatamente

a laga investiga e diferencia den desaroyo di crecimiento y a resulta cu no tabata posibel cu e concepcion a tuma luga den e mesun ciclo. Floris tabata tin 32 siman y Jurgen 28 siman. E di dos caso tabata di señora Henriette Vandeput, un personal di cabina di Air France. Contrario na e caso anteriormente describi, aki e dos baby nan no solamente tabata diferencia di edad, sino tambe di rasa. Claas tabata di color cla, mientras Claudia tabata di color scur. Unico splicacion posibel ta cu Henriette a tene relacion sexual cu dos diferente persona: su casa y un otro persona. "Pues, practica ta demostra cu aunke no ta trata di un situacion comun, ta posibel pa un hende muhe ovula di nobo mientras ya e ta na estado. Consecuentemente aki no ta trata di morocho sino di muchanan cu ta desaroya pareu, pero no tin mesun edad. E fenomeno di ovulacion den dos ciclo tras di otro, cu ta resulta den dos embaraso na mes momento, yama superfetacion."

Generalmente, pa esnan involvi den tanto superfecundacion como superfetacion, por tin consecuencia grave den e comunidad moderno. Den caso cu ta trata di dos yiu di mesun tata, no tin problema. Pero na momento cu e dos muchanan ta di diferente tata, aki ta caminda problemanan ta surgi. Ta comun cu un hoben ta cuestiona tur loke tin rond di dje, entre otro, den e caso aki, cu su mama tabata tin relacion sexual cu dos hende den un tempo cortico. Recientemente, na Arkansas, Merca, e morocho Joan y Elizabeth a descubri na edad di diesshete aña, cu nan tin tata biologico diferente. E sentimiento di tristesa y berguensa a

afecta te hasta nan estudio. E situacion aki a conduci na un problema familiar severo, cuestionando e mama su reputacion.

180 Ademas, iglesia Bethany Missionary Baptist Church, na cual nan ta pertenece, a forsa e famia pa distancia nan mes. E comunidad di Whitehall, cu ta consisti di mas o

185 menos 5000 habitante, ta hopi conservativo y consecuentemente a demostra cierto reserva pa cu e famia. Na opinion di e comunidad di Whitehall e mama, Daisy-Mae, a

190 pega un barco, door di tabata tin relacion sexual cu su casa y un militar, treciendo tanto conmocion riba diferente nivel. Un bon ehempel di loke bo sembra, bo ta cosecha.

195

Na aña 2008, un autor Curasoleño di prosa, Menki Rojer, a publica e obra literario 'Superfekundashon', na Papiamento. E storia ficticio aki ta

200 kibra *taboo*. Primeramente, e autor ta expone e fenomeno superfecundacion cu a presenta den e famia y ta elabora riba e diferente consecucionan cu esaki ta trece cu

205 ne. Ademas, e acohida di e obra aki a trece cu ne cu e ta un topico di elaboracion y discusion bou di e hobennan. Normalmente, relacion intimo ta algo hopi personal.

210 Sinembargo unabes cu un situacion asina bira conoci, e tin consecuencia directo of indirecto pa tur esnan concerni.

215

Aparentemente, superfetacion y superfecundacion no ta algo nobo ni imposibel den e sociedadnan contemporaneo. Mas cu e problemanan relaciona cu salud y

220 bienestar di e mama y e yiunan, un situacion di superfecundacion por trece cu ne problemanan riba nivel social-cultural cu no ta beneficioso pa

e mama ni e tata (nan). Tanten cu no tin niun motibo di sospecho, ni otro motibo pa haci test di DNA, e yiunan lo crece como rumannan di e mesun tata sin niun problema. Ken sa ta cuanto caso asina tin rond y nos no ta na altura di nan!

Compila, traduci y adapta di:

<http://mundocelste.pe/web/gestacion/superfetacion-y-superfecundacion/>

235 <http://articulos.sld.cu/embriologia/2013/08/22/superfetacion-o-superfecundacion/>

<http://www.somosmultiples.es>

Texto 2

Ora un mucha nace, e unico siguransa cu tin ta ken ta su mama. Pa loke ta trata tata, esaki no ta e caso. Si e mama ta casa, ta presumi cu ta e casa ta e tata. Si ta trata di un mama soltero, ta rekeri algun hurisdicción pa e tata por exige paternidad di e mucha. Paternidad presumi no ta aplicabel. Leynan ta varia y diferencia pa cada pais. Sinembargo, tin algun cu ta comun pa ora un hende homber kier reconoce e mucha como su yiu legitimo:

- e mama mester duna consentimiento;
- por reconoce un mucha solamente un biaha;
- si e mucha ta suficiente grandi e mes por duna consentimiento;
- e reconocimiento por sosode prome cu e mucha nace

No ta rekeri pa e reconocedo ta e tata biologico. De facto, si e mucha ya tin un tata legal (sea pa paternidad presumi of pa reconocimiento previo), e tata biologico no por reconoce su mesun yiu biologico, a lo menos cu e tata legal ta nenga e paternidad boluntariamente. Esaki por sosode den casonan unda e tata presumi ta descubri cu e mucha no ta su yiu biologico. Den e caso aki ley ta duna e 'tata social' tur derecho riba e derechonan di e 'tata biologico'. Den tur caso, reconocimiento di un mucha ta un acto boluntario di e tata.

Ley na Hulanda

Articulo 199 di Buki 1 di *Burgelijk Wetboek* ta determina cu un hende homber cu reconoce un mucha ta bira su tata legal. Por haci esaki pa medio di un acto di reconocimiento, completa pa un oficial na oficina di Registro. Tin tambe un lista di situacion unda reconocimiento por ta invalido:

- e relacion di sanger entre e reconocedo y e mama ta di tal indole cu nan no por casa cu otro;
- e reconocedo no a alcansa e edad di 16 aña;
- e mama no a duna consentimiento (si e mucha no a alcansa edad di 16 aña);
- e mucha no a duna consentimiento (si e ta mas bieu cu 12 aña);
- e mucha ya tin dos mayor legal.

Corte por anula e rekisitonan pa e mama duna consentimiento, solamente si e reconocedo ta e tata biologico, of si e pareha di e mama a consenti un acto cu por a conduci na e nacemento di e mucha, alomenos cu esaki lo kibra e relacion entre mama y yiu, of e no ta den e miho interes di e mucha. E acto di reconocemento di un mucha no ta duna derecho di tutela automatico. Mester aplica pa esaki separadamente via un orden di corte.

Na 2012, 90% di tur mucha naci di mama soltero ta reconoci prome cu nan a cumpli 1 aña. Di e muchanan naci na 2000, solamente 9% a keda sin ta reconoci na 2012.

Desde 2014 e acto di reconocimiento ta obtenibel pa hende muhe cu ta desea di reconoce e yiu di otro hende muhe, por ehempel den caso di un relacion homosexual.

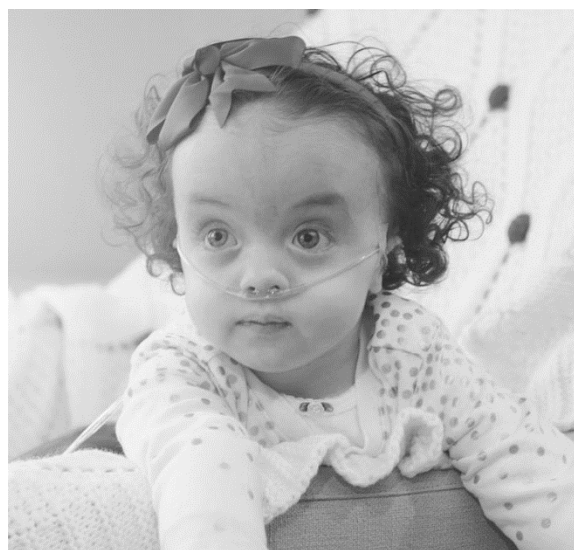
Lunah, e baby cu a horta curason di Aruba

Algun tempo atras revista FOCUS a tene un entrevista cu mayornan di e conocido baby Lunah. Aki su mayornan, Liandha Garcia (38) y Jurrie Rijkssen (24), a comparti cu Aruba e nacemento y lucha pa bida di nan baby, cu nan ta yama: e baby milagroso. Nan meta tabata pa haya sosten di comunidad, poniendo atencion riba e situacion medico cu baby Lunah tabata pasando aden y, alabes, trata di haya atencion di e instituto Algemene Ziektekosten Verzekering (AZV) y di dokternan local, pa logra haya cuida medico na Colombia pa nan yiu. Pensamento di e mayornan ta, cu ley di seguro medico Arubano, textualmente, ta duna baby Lunah e derecho pa ricibi tratamento medico den pais aheno, pero cu ta AZV no kier manda e mucha afo.

Baby Lunah

Segun e mama ta conta, el a pasa un bon embarazo y unico señal cu kisas e lo por a haya di algo diferente, tabata durante un *pretecho* haci cerca un docter na Hulanda, kende a puntra si e prome yiunan tambe tabata chikito. “M’a bis’e cu no, al contrario, nan tabata grandi”, señora Garcia a contesta, riba cua e docter a reacciona, bisando: “Aahhh, *deze wordt een kleintje, zo schattig*”. Unabes bek na Aruba, e dokter local tambe a constata cu e crecimiento di e baby tabata keda riba e *onderste lijngrens*. Aunke e baby tabata chikito, tur cos tabata muestra bon y el a sigui crece. E mama tabata ricibi e informacionnan aki cu alegria,

40 pero su preocupacion a cuminsa aumenta y tabata extra alerta. “Mi tabata pasa mayoria di mi dia buscando informacion, keda sin drumi y informa mi mes di tur posibilidad”, Liandha a bisa.

Lunah a nace dia 3 di december 2015, y directamente despues di nacimiento e dokternan a descubri cu e baby tabatin algo cu mester investiga mesora. Consecuentemente, a manda prueba di sanger pa Hulanda pa controla. Riba e prome dia baby Lunah a bebe tetero y su mayornan mes no a ripara nada cu no ta usual. E siguiente mainta, ora cu dokter di hospital a bay haci cierto test, baby Lunah a bira hopi intransquil y a haya un presion cardiaco abnormal, esta un batimento di curason acelera, cu no kier a baha. Despues di un siman, e mayornan a ricibi resultado diagnostico for di e cardiologo di mucha, cu baby Lunah tabatin un defecto na un rand ventricular di su

65 curason. Por bisa cu su curason tin un buraco grandi y tambe *hartklep* demasiado diki. Na e momento ey e dokternan a informa e mayornan, cu e buraco aki lo no por cera di su mes, 70 pues tin cu opera baby Lunah entre 3 pa 6 luna y cu eventualmente, lo por keda sin problema despues.

Caracteristica di e sindroma di Edward

75 Trisomia 18 ta un denominacion medicinal cu den comunidad generalmente ta conoci como e sindroma di Edward. Un baby cu nace cu e sindroma aki casi semper tin un 80 retraso severo di su crecimiento, cual un ginecologo por diagnostica hopi biaha ya prome cu su nacimiento. Adicionalmente, tin caso unda e baby ta 85 sufri mutipel defecto desde su nacimiento, manera den e canal neural, loke nos conoce como *lomba habri*, *stoma habri* y *slokdarm* cera. Ademas, cu frecuencia sa topa casonan unda tin trastorno den e 90 aptitud funcional di e curason y di e riñon. Den mayoria caso, un baby cu trisomia 18, tin su mannan cera den forma di un mokete. Tambe un baby asina semper tin un desbentaha serio 95 di su desaroyo mental.

Ora un señora ta embarasa cu un baby cu trisomia 18, pa con doloroso cu esaki por ta, e ta generalmente conoci 100 cu e embarazo lo no ta uno cu resultado positivo. E resultado mas comun ta cu e embarazo ta conduci na un aborto spontaneo. E mama ta perde barica prome cu tempo di parto y e 105 baby no ta mira luz di dia. Den caso cu e embarazo persevera, un otro resultado por ta cu e baby cu trisomia 18 ta muri den un paar di dia of siman despues di nacimiento. Di otro banda, 110 tambe ta conoci cu alrededor di 5 por ciento di e baby nan, cu nace cu e sindroma aki, ta keda na bida pa mas

cu un año. E muchanan aki lo tin un atraso importante den nan desaroyo 115 corporal y mental.

Posicion medico diferente

Na momento cu e resultado diagnostico a yega for di Hulanda, indicando cu 120 hopi probabilidad cu baby Lunah tin trisomia 18, tur atencion a cambia na hospital. Pa cuminsa, personal di hospital a cuminsa prepara pa manda e baby cas, pasobra “e muchanan aki” no 125 ta biba hopi toch. Tambe a bira bon cla cu, probablemente, ningun ciruhano lo opera baby Lunah su curason mas, ya cu nada innovativo nan no tin pa brinda na e baby. Y pa haci tur esaki mas 130 lamentabel, AZV lo no duna aprobacion tampoco pa busca ayudo medico pafo di Aruba. E gastonan pa haci esaki ta bastante halto y nan no ta den balansa cu e probabilidad cu baby Lunah lo 135 sobrevivi un intervencion cardiaco y desaroya manera un mucha normal. No obstante tur conseho y opinion tocante trisomia 18, e mayornan a haci un 140 peticion na AZV pa manda nan baby Colombia pa operacion di su curason. AZV a nenga esaki formalmente. E reaccion medico aki, a pone cu 145 inseguridad mesora a domina cerca e mayornan di baby Lunah.

145

Decision di corte

Den un splicacion di señor A. Ringeling, director di AZV, e ta expone cu ley di AZV ta stipula bon cla cu AZV 150 ta cubri cualkier tratamiento cu ta comun y coriente den e specialismo relevante. Den e caso aki, particularmente, ta trata di un operacion di curason conoci como un 155 *open heart surgery* cerca baby Lunah. Y manera ta custumber di e instituto di seguro medico, nan a busca opinion di

experto riba e tereno aki y no solamente riba teritorio local, pero
160 tambe internacional. A base di conseho ricibi for di diferente experto di Hulanda, Merca y Colombia, AZV a yega na e conclusion cu e tipo di operacion rekeri pa baby Lunah, no ta comun y coriente. A base di esey AZV a rechasa e peticion di e mayornan pa cubri e gastonan di e operacion. Tin un di dos acercamento. Aki ta caminda cu ta considera cu baby Lunah ta un
170 ciudadano Arubano indefenso cu ta lucha pa su salud y cu como tal mester por haya yudansa incondicional for di AZV pa e por tin un oportunidad aplasa pa yega na su salud of por sigui biba cu un calidad di bida aceptabel. Lamentablemente, e di dos acercamento no ta un opcion di AZV, ya cu esaki no ta stipula den ley di AZV. Por conclui cu aki no ta AZV no
180 kier yuda, pero ta ley ta bisa cu AZV no mag yuda.

Corte a obliga AZV pa cubri gastonan di e intervencion cardiaco y e
185 tratamiento acopla na esaki pa baby Lunah. Manera ya ta conoci, e mayornan a apela e decision di AZV na prome instante cerca LAR, *Landsverordening Administratieve rechtspraak*, cu ta un comision cu ta reevalua tur e decisionnan tuma door di un organo publico. LAR a mantene e decision di AZV, pues e tratamiento pidi pa baby Lunah no ta cay bou di loke ley ta stipula pa AZV cubri. Consecuentemente, e mayornan a apela e decision di LAR na corte den prome instancia y e apelacion ey entre tanto ta tras di lomba. Corte di prome
195 instancia a dicta fayos cerca AZV y a determina cu AZV mester pone e medionan financiero necesario

disponibel pa realiza e intervencion medico cerca baby Lunah.

205

Lunah na Merca

Manera di modo milagroso, Lunah y su famia a logra speransa na Salt Lake City, Merca. Aki nan a topa cu un ekipo di Primary Children's Hospital
210 dispuesto pa sigui dilanti cu e cirugia cardiaco corectivo. E famia a plania originalmente pa keda na Utah pa solamente algun dia pa mira e evaluacion medico, pero entre tanto Lunah y su mayornan a logra establece nan mes den un hogar temporal den e Ronald McDonald House Charities (RMHC) durante mas di un aña y mey.
215 Den e tempo aki e famia ta den deliberacion continuo cu AZV, sin por regresa nan cas, ya cu baby Lunah tin un riesgo halto pa haya un paro cardiaco of haya su mes den un insuficiencia cardiaco severo.
220
225

Baby Lunah ta desafiando tur probabilidad, mirando cu el a pasa su prome cumpleaños; e ta un mucha chikito yen di bida y speransa cu ta yena curason di hopi hende, mientras e ta lucha pa su propio curason crea forsa y recupera. E famia Rijkssen-Garcia ta inspira e personal di RMHC y
230 nan invitadonan, hunto cu famia y amigonan di henter mundo cu ta reuni pa anima y apoya e luz di Lunah.

240 Saca for di:

- Revista Focus
- www.24ora.com
- www.rmhcslc.org/story/lunahs-story/

HAVO
Habilidad di lesa

2018

Periodo di examen 1
9 di mei
150 minuut

PAPIAMENTO

Buki di contesta

Number:.....

Number di examen:.....

cantidad
di punto

E buki di contesta aki ta consisti di **3 pagina**.

Instruccion

Pregunta cu contesta multipel: Pone un circulo rond di e contesta corecto (mira ehempel 1 na banda).

Bo a haci fout? Pone un cruz door di e contesta robes y pone un circulo rond di esun bon (mira ehempel 2).

Atrobe e no ta bon? Pone un cruz den contesta y pone un circulo rond di esun bon. Si resulta cu ya e tin un cruz door di dje, anto ta skirbi e contesta dilanti di e number di e contesta (mira ehempel 3).

Pregunta habri: Skirbi e contesta cla den e kolom di "pregunta habri".

(1)

1	A	B	☒	D
---	---	---	----------------------------------	---

(2)

1	☒	B	☒	D
---	----------------------------------	---	----------------------------------	---

(3) **c**

1	☒	B	☒	D
---	----------------------------------	---	----------------------------------	---

Pregunta multipel					Pregunta habri
1	A	B	C	D	2
2		Pregunta habri			3
3		Pregunta habri			
4	A	B	C	D	
5	A	B	C	D	6
6		Pregunta habri			8
7	A	B	C	D	
8		Pregunta habri			9
9		Pregunta habri			A
10	A	B	C	D	B
11	A	B	C	D	C
12		Pregunta habri			12
13		Pregunta habri			
14	A	B	C	D	13
15		Pregunta habri			
16	A	B	C	D	
17	1	C	I		
	2	C	I		
18	A	B	C	D	15
19	A	B	C	D	1. 2.
20		Pregunta habri			20.
21		Pregunta habri			1.
22		Pregunta habri			2.
23	A	B	C	D	21.
24	A	B	C	D	22.

Examen HAVO
Habilidad di lesa
2018

Periodo 1
9 mei
07:30 – 10:00 uur

PAPIAMENTO

**Modelo
di
coreccion**

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores

1 Regels voor de beoordeling voor het schooljaar 2017 - 2018

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de volgende regels.

Voor de beoordeling zijn de volgende regels van belang:

1. De directeur stelt zo spoedig mogelijk het door de kandidaten gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het proces-verbaal van het examen aan de examinerator ter hand.
2. De examinerator ziet het werk zo spoedig mogelijk na, wijst er de onvolkomenheden in aan en geeft het werk aan de gecommiteerde.
3. De gecommiteerde beoordeelt het zo spoedig mogelijk en levert het resultaat van de beoordeling uiterlijk twee dagen voor de bekendmaking van de cesuur in.
4. Indien de commissie, belast met de vaststelling van de opgaven, bindende normen voor de beoordeling van het werk heeft opgesteld, passen de examinerator en de gecommiteerde deze bij hun beoordeling toe.
5. Indien voor een vak twee of meer examineratoren optreden, bepalen zij in onderling overleg de behaalde scores per vraag. Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het geschil voorgelegd aan de voorzitter van de examencommissie van de desbetreffende school. De voorzitter van de examencommissie kan hierbij in overleg treden met de voorzitter van de gecommiteerden. De voorzitter van de gecommiteerden kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde wordt gemiddeld met de dichtstbijzijnde beoordeling van de examinerator en de eerste gecommiteerde.
6. De examinerator en gecommiteerde drukken hun beoordeling uit in een cijfer uit de schaal van cijfers 1 tot en met 10 met de daartussen liggende cijfers met één decimaal aan de hand van de omzettingstabel. De examinerator en gecommiteerde vermelden de door hen toegekende cijfers niet op het werk zelf, doch op een afzonderlijk vel papier.
7. De examinerator vult de vastgestelde cijfers voor het schriftelijk examen in op een lijst van cijfers, waarvan het model door de directeur van de Directie Onderwijs wordt vastgesteld. De examinerator en de gecommiteerde ondertekenen de lijst.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende regels van toepassing:

1. De examinator tikt in de digitale versie van het scoreblad, verstrekt door het Examenbureau, de namen en/of nummers van **alle kandidaten** en het aan iedere kandidaat toegekende aantal scorepunten per vraag.
2. Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die **geen gehele getallen** zijn, of een **score minder dan 0** zijn **niet toegestaan**.
3. Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.4 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.5 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
 - 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
4. Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de letter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5. Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6. Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 7. Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het Examenbureau. Het is **niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel**. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 8. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 9. Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen. Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur. De directeur of een door hem aangewezen persoon stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het Examenbureau heeft de correctievoorschriften vastgesteld. De corrector mag **niet afwijken van het correctievoorschrift**.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
- NB3 Als het Examenbureau vaststelt dat een (centraal) examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld in een erratum naar de directeur van de scholen gestuurd.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In geval dat het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen. In dat geval houdt het Examenbureau bij de vaststelling van de cesuur/N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen **kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.**

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld.

1. Bij de tekst(en) met vragen worden, gelet op de aard van de opgaven, geen punten afgetrokken voor spelfouten. Voor idiomatische en grammaticale oneffenheden geldt hetzelfde, tenzij het antwoord er minder juist of zelfs fout door wordt.
2. Bij de samenvatting is het de kandidaat niet toegestaan informatie-elementen in telegramstijl weer te geven. Voor een informatie-element dat geheel in telegramstijl is weergegeven, dienen geen scorepunten te worden toegekend. Voor een informatie-element dat gedeeltelijk in telegramstijl is weergegeven, kan maximaal de helft van het aantal scorepunten worden toegekend.
3. Indien door de kandidaat tussen twee informatie-elementen een aantoonbaar onjuist (onlogisch) verband wordt gelegd, dient voor ten minste één van beide informatie-elementen geen score te worden toegekend.
4. Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het antwoordmodel) niet meegeteld.

4 Hetbeoordelingsmodel

pregunta

contesta

score

pregunta	Contesta	Puntuacion
1	A	1
2	Intensivo	1
3	Ta conoci cu ciencia ta implica...embarasa.	1
4	B	1
5	C	1
6	Contraste	1
7	C	1
8	E caso di Elizabeth y Joan	1
9	A. Emocion B. Moralidad C. Aceptacion general	1 1 1
10	C	1
11	B	1
12	Alinea 2.: E ta splica fertilisacion y e ta menciona e conceptonan cu lo elabora mas riba nan.	1=alinea 1=splicacion 1=cantidad di palabra (max 20)
13	Loke bo sembra, bo ta cosecha	1
14	D	1
15	Obhetivo realistico	2
16	A	1
17	A. I B. C	1 1
18	B	1
19	C	1
20	1. Informa pueblo 2. Activa AZV 3. Recauda fondo pa bay afo	maximo 2
21	E ta skirbi exactamente asina (maximo 10 palabra)	1 1
22	1. El a biba mas cu nan a pronostica 2. E ta desaroyando mas cu un mucha di su condicion.	2 1 (maximo 15 palabra)
23	E ta bay contra tur expectativa cu nan tin p'e.	1
24	C	3
Total		38

5 Inzenden scores

De examiner verwerkt **na de eerste correctie** de scores van **alle kandidaten** in alfabetische volgorde in de digitale versie van het scoreblad. Dit scoreblad wordt door het Examenbureau verstrekt.

De examiner mailt dit ingevulde **voorlopige scoreblad**, nog **voordat het werk naar de gecommiteerde wordt gestuurd**, naar het Examenbureau.

Nadat de bespreking van het werk met de gecommiteerde heeft plaatsgevonden, past de examiner het voorlopige scoreblad aan en stuurt deze **definitieve versie** naar het Examenbureau.

Het Examenbureau analyseert de scores en **stelt de definitieve cesuur/N-term vast**. Na vaststelling **ontvangen de directeuren van de scholen de omzettingstabel** voor het desbetreffende vak van het Examenbureau.